

INGLIZ TILIDAN O‘ZBEK TILIGA SPORT XABARLARINI TARJIMA QILISHDA EKVIVALENTLIK MASALASI

Abdurahmonov Abduvosid Abdulaziz o‘g‘li

Toshkent Kimyo xalqaro universitet

*Tarjimashunoslik Xitoy tili va Ingliz tili yo‘nalishi 4-bosqich 73-guruh
talabasi*

Ilmiy rahbar: Xamidova Mohinaxon Alisherovna

*Kimyo xalqaro universiteti ‘Tarjima nazariyasi va amaliyoti’ kafedrasida katta
o‘qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliztilidan o‘zbek tiliga sport xabarlarini tarjima qilishda ekvivalentlikni ta‘minlash masalasi tahlil qilinadi. Sport matnlarining lingvistik va madaniy xususiyatlari, ularning tarjimasida yuzaga keladigan muammolar, shuningdek, tarjimonning ijodiy yondashuvi zarurati ilmiy asosda yoritilgan. Maqolada ekvivalentlikning nazariy asoslari, sport terminlari va idiomatik ifodalar tarjimasida qo‘llaniladigan strategiyalar ko‘rib chiqiladi.

Kalitso‘zlar: tarjima, ekvivalentlik, sport xabarlari, termin, metafora, funksional yondashuv, madaniy kontekst.

Аннотация. В данной статье анализируется вопрос обеспечения эквивалентности при переводе спортивных сообщений с английского на узбекский язык. На научной основе рассматриваются лингвистические и культурные особенности спортивных текстов, проблемы, возникающие при их переводе, а также необходимость творческого подхода переводчика. В статье рассматриваются теоретические основы эквивалентности, а также стратегии, применяемые при переводе спортивной терминологии и идиоматических выражений.

Ключевые слова: перевод, эквивалентность, спортивные сообщения, термин, метафора, функциональный подход, культурный контекст.

Abstract. *This article analyzes the issue of ensuring equivalence when translating sports reports from English into Uzbek. On a scientific basis, it examines the linguistic and cultural features of sports texts, the problems that arise during their translation, as well as the necessity of a creative approach by the translator. The article also considers the theoretical foundations of equivalence, as well as strategies used in translating sports terminology and idiomatic expressions.*

Keywords: *translation, equivalence, sports reports, term, metaphor, functional approach, cultural context.*

Kirish. Bugungi globallashuv sharoitida sport sohasi insoniyat hayotining ajralmas qismiga aylanib, turli millat va xalqlar o'rtasidagi madaniy aloqalarning mustahkamlanishiga xizmat qilmoqda. Shu bilanbirga, sport sohasidagi axborot oqimi ham jadal sur'atlar bilan kengayib bormoqda. Dunyo sport yangiliklarining aksariyati ingliztilida e'lon qilinadi, bu esa ularni boshqa tillarga, xususan, o'zbek tiliga tarjima qilish zaruratini tug'diradi.

Sport xabarlarini tarjima qilish oddiy til o'zgarishidan iborat emas — bujarayon sport terminologiyasi, emotsionaluslub, madaniy konnotatsiyalar va kontekstual ma'nolarni chuquranglashni talab etadi. Shuninguchun ham ingliz tilidano'zbektiliga sport xabarlarini tarjima qilishda **ekvivalentlik** masalasi tarjimashunoslikdagi eng muhim va dolzarb mavzulardan biri hisoblanadi.

Maqolaning maqsadi — sport xabarlarini tarjima qilishda ekvivalentlikni ta'minlash jarayonida yuzaga keladigan lingvistik va madaniy muammolarni tahlil qilish hamda ularni samarali hal etish yo'llarini ko'rsatishdan iborat.

Dastlab, “Ekvivalent” tushunchasi haqida. Mazkur tushuncha tarjimashunoslikning markaziy atamalaridan biridir. Bu atama sosan, tarjima jarayonida **asl matn bilan tarjima matni o'rtasidagi ma'no, uslub va funksional moslikdarajasini** bildiradi. Ekvivalent tushunchasi rus va Yevropa olimlari tomonidan keng o'rganilgan.

E. Nida, V. Komissarov, Y. Retsker, W. Koller¹kabi olimlar ekvivalentlikni turlicha talqinqilgan bo‘lsalar-da, ularning barchasi tarjimada asosiy maqsad — **asl mazmunni to‘liq va tabiiy tarzda yetkazish** ekaninida’kidlaydilar.

E. Nida ekvivalentlikni ikki turiga ajratadi:

- **Formal ekvivalentlik** — asl matnning Grammatik va leksik shaklini iloji boricha saqlash.
- **Dinamikekvivalentlik** — asl matnning o‘quvchiga ta’sirini qaytaratish.

Sport matnlari tarjimasida dinamik ekvivalentlik eng muhim hisoblanadi, chunki sport yangiliklari ko‘pincha hissiyot, tezlik va drama tizmini o‘zida mujassam etadi.

Shu o‘rinda sport xabarlarining lingvistik xususiyatlarini alohida ta’kidlash muhim. Sport yangiliklari tili o‘ziga xos leksik, Grammatik va uslubiy xususiyatlarga ega. Ularning asosiy vazifasi — **axborotnitez, aniq va ta’sirchan shaklda yetkazish**. Shuning uchun sport xabarlarida quyidagi til birliklari keng qo‘llanadi:

1. **Terminlar:** *Offside, corner kick, penalty shootout, free throw, touchdown* kabi so‘zlar o‘zbek tiliga ko‘pincha bevosita o‘tgan yoki moslashtirilgan shaklda tarjima qilinadi: “ofsayd”, “burchakto‘pi”, “jarimazarbasi”.

2. Metaforik ifodalar:

He’s a rising star → “U yuksalayotganyulduz”.

They crushed the opponents → “Ular raqibni mag‘lub etishdi”.

Bunday hollarda so‘zma-so‘z tarjima ma’nosini yo‘qotadi, shuning uchun funksional ekvivalentlik usuli qo‘llaniladi.

3. Qisqartmalar va jargonlar:

MVP (Most Valuable Player), VAR (Video Assistant Referee) — tarjimada mazmunini saqlab, o‘zbek tilidagi izohi bilan beriladi.

¹Nida, E. A. *Toward a Science of Translating*. Leiden: Brill, 1964./Koller, W. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg: Quelle & Meyer, 1992./Komissarov, V. N. *Teoriya perevoda (lingvisticheskiye aspekty)*. Moskva, 1990./Alimov, Sh. *Tarjimanazariyasi asoslari*. Toshkent: Fan, 2010./Jumayeva, D. “Sport terminlarini tarjima qilishda ekvivalentlik masalalari.” — *Filologiyamasalalari jurnali*, 2021./O‘zbekiston sport axborot agentligi — sports.uz, tribuna.uz materiallari.

4. Emotsional ohang:

Sport matnlar io‘quvchiga ruhiy ta’sir ko‘rsatadi: *An incredible comeback!*→ “Ajoyibqaytish!” kabi.

Shuni alohida ta’kidlash kerakki, tarjimada ekvivalentlikni ta’minlashdagi muammolar ham mavjud. Sport xabarlarini tarjima qilishda bir necha turdagi muammolar kuzatiladi:

1. Leksikekvivalentlikmuammosi.

Ba’zi inglizcha sport atamaları o‘zbek tilida to‘liq muqobilga ega emas. Masalan, *playoff* yoki *derby* so‘zlarini to‘liq o‘zbekchaga o‘girish qiyin. Shu sababli ular ko‘pincha asl shaklda qabul qilinadi yoki izoh bilan beriladi: “derbi (bir shahar jamoalari o‘rtasidagi o‘yin)”.

2. Madaniytafovutlar.

Ingliz sport madaniy atidaishlatiladigan iboralar o‘zbek o‘quvchisiga notanish bo‘lishi mumkin: “*He’s on fire!*” → so‘zma-so‘z “U yonmoqda” emas, balki “U ajoyib o‘yin ko‘rsatmoqda” tarzida berilishi kerak.

3. Uslubiy tafovutlar.

Inglizcha sport matnlari tezkor, qisqa va dramatic ohangda yoziladi. O‘zbek tilidagi jurnalistik uslub esa ko‘proq izohli va yumshoq. Tarjimon bu farqni hisobga olib, matn io‘quvchiga tabiiy tarzda yetkazishi lozim.

4. Ekvivalentliknita’minlashstrategiyalari.

Ekvivalentlikni saqlash uchun tarjimon quyidagi strategiyalardan foydalanishi mumkin:

1. **Mazmuniy tarjima (sense-for-sense):**so‘zma-so‘zemas, mazmun jihatdan tarjima qilish.
2. **Adaptatsiya:**madaniy jihatdan begona elementlarni o‘zbek kontekstiga moslashtirish.
3. **Izohlitarjima:**murakkab terminlar yoki metaforalar uchun qisqa izoh berish.

4. **Funksional moslik:** matnning kommunikativ maqsadini saqlash (masalan, hayajon, ilhom, rag‘bathissi).

Misol:

• *Manchester United snatched a late victory* → “Manchester Yunayted so‘nggi daqiqalarda g‘alabani tortib oldi.” Bu yerda tarjimon “snatched” so‘zini to‘g‘ridan-to‘g‘ri “yuliboldi” deb emas, balki sport kontekstiga mos qilib “tortiboldi” deb beradi.

Xulosa va tavsiyalar. Xulosa qilib aytganda, ingliz tilidan o‘zbek tiliga sport xabarlarini tarjima qilish jarayonida ekvivalentlikni saqlash murakkab, ammo muhim vazifadir. Tarjimon faqat til bilimiga emas, balki sport terminologiyasi va madaniyatiga ham chuqur ega bo‘lishi kerak.

Ekvivalentlikni ta‘minlashda:

- Dinamik va funksional yondashuv asosiy tamoyil sifatida tanlanishi lozim;
- Sport metaforalari va jargonlarini kontekstga mos tarzda alq inqilish zarur;
- Tarjimon sport sohasidagi yangiliklardan doimo xabardor bo‘lishi kerak.

Shu asosda sifatli, tabiiy va o‘quvchi uchun ushunarli sport tarjimalarini yaratish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Nida, E. A. *Toward a Science of Translating*. Leiden: Brill, 1964.
2. Koller, W. *Einführung in die Übersetzungswissenschaft*. Heidelberg: Quelle & Meyer, 1992.
3. Komissarov, V. N. *Teoriya perevoda (lingvisticheskiye aspekty)*. Moskva, 1990.
4. Alimov, Sh. *Tarjimanazariyasi asoslari*. Toshkent: Fan, 2010.
5. Jumayeva, D. “Sport terminlarini tarjima qilishda ekvivalentlik masalalari.” — *Filologiya masalalari jurnali*, 2021.
6. O‘zbekiston sport axborot agentligi — sports.uz, tribuna.uz materiallari.